

I.

Na hranicích českokladských vedla hlubokým lesem cesta. Tudy ubírala se za tiché noci počátkem měsíce září l. 1722 žena asi třicítiletá, jejíž hlava byla ovinuta černým šátkem na způsob turbanu. Kráčela dosti namáhavě, do předu jsouc nahnuta, poněvadž na zádech její spočívalo těžké břímě — děvčátko asi pětileté.

Noc nebyla vlažna a tmavým lesem zavíval chladný vítr, než pozdní poutníci vyvstával pot na tváři. Velký, někdy červený, teď značně zašlý šátek, jenž před chladnem chránival, visel jí volně s levého ramene. Kacabajku měla na prsou rozepjatou.

Děvčátko spalo. Žena chvílemi se zastavovala, aby sobě oddechla, a hleděla před se napjatě naslouchajíc.

Zdálo se, že snad někoho očekává, nebo spíše, že by ráda se každému vyhnula.

V lese kolem panovala tma. Bylo sucho a cesta plná měkkého prachu tlumila krok ženy, blížící se již ku pokraji lesnímu. Již bylo viděti noční oblohu, kterou před tím hustá klenba starého lesa zastíňovala, již zakmitlo se světlo plného měsíce, jenž byl právě z měkkých vln šedých mraků vyplýnul.

Žena stanula na samém kraji lesa pod starou břízou a upřela uděšené černé oči své naproti přes cestu, tam kde stál vysoký kůl s červenou tabulí, na níž bělavým písmem bylo něco napsáno. To však ženu nezaleklo — neumělať čísti a nevěděla tedy, že nápis té rudé tabulky jí vyhrožuje.

Ale to, co vedle kolu spatřila, bylo každému, kdož uměl čísti, důkazem, že na červené tabulce není do větru a na blázně vyhrožováno. Stál vedle kolu vysoký čekán a na příčném trámci jeho viselo tělo statného černovlasého muže, cikána.

Vítr od lesa vanoucí sháněl mu husté kučery do změněné, zčernalé tváře, jež za nestálého zásvitu měsíčního byla strašlivou.

Tak tedy tu na hranicích na výstrahu všem cikánům, kteří by do Čech se ubírali, pověšen chycený jejich druh, jak předepisoval císařský patent ze dne 20. června r. 1721, kterýmž každý nabýval práva cikána na půdě české zabiti, a kteréhož patentu 2. článek všechny předchozí patenty proti cikánům ještě více zotřoval.

Za první okamžik stála mladá žena všecka ztrnulá. Hnědé, příjemné její líce vyjadřovalo zřejmě cit hrůzy i žalu. Takového přivítání na půdě české se nenadála. Velké, černé oči její hleděly upřeně na mrtvolu a ústa bezděky zašeptala: „Rome.“¹⁾

Pak jako by se probrala, ohlížela se kolem. Za ní černý les, z jehož nitra ozývaly se hluboké, mocné povzdechy, vpravo lesnaté vrchy, zakryté zčásti nočními parami, vlevo za zdělanými pahorky tmavé obrysy hor, vpřed pak zaprášená cesta, vedoucí polem dále do země, mezi lidi. Žena stála, váhala.

Pohledla znova na čekan, pak nachýlila hlavu k rameni, jako by se na své dítě chtěla podívat. Spalo, cítila jeho teplý mírný dech.

Vykročila a jdouc statně před se, již se neohledla po smutném místě na pokraji lesa.

Bylo již hezky pozdě. Kol kolem vládlo ticho, nikde ani hlásku, ani světélka.

Světlo bylo nejisté. Chvillemi jasno, chvílemi přitmní, působené ženoucími se mraky, jejichž stínové nesli se po bledých strništích chvatně a tiše jako duchové.

Na polích pusto, při cestě taktéž. Pojednou se žena zastavila pod zaprášeným řeřábem, jehož plody již se zapalovaly. Pohlížela k nim toužebně; měla patrně velký hlad. Ale byly příliš vysoko.

Ovocných stromů kolem nebylo.

Pohlednuvši na své dítě, dala se opět na cestu. Za chvíli zaslechla psí štěkot a lekla se velmi. Jiný noční poutník by se zaradoval. A již zahlédla stromy, střechy — vesnici.

Přicházela k ní a jak měsíc nabyl vrchu nad mračny, rozlilo se bledé jeho světlo po cestě i po tichých, dřímajících staveních.

Již blížila se zemdená, hladová poutnice ku první chalupě. Tam odpočine si na prahu, od kterého ji snad neode-

1) V cikánském jazyku znamená 1. muž, 2. cikán.

ženou, protože nikdo se o tom nedozví, v tiché vsi najde někde potůček, aby se napila a dítě napojila, tam někde natrhá dítěti a sobě ovoce. — „Ukradne“ řekli by ti tam, ani v peřinách tiše, syti pěkně dřímají.

Pojednou stanula. — Před ní na pokraji cesty u samé vsi stál opět sloup a na něm zrovna taková zlověstná rudá tabulka jako tam u lesa. — Opět na ní takové písmo.

Teď mu porozuměla, teď se naučila čísti.

Vyrozuměla, že poznovu se tu zapovídá cikánům, kteří se přes hranice osměhli, aby se dále neopovažovali, sice že je stihne přísná, krvavá pokuta...

Vyrozuměla, že pravda je, co jí povídali, než do Čech vyšla, že je na pokraji záhuby, že je šťvanou zvěří, která samochťíc přiblížila se ku železům, aby z nich kus potravy vytáhla a hlad utišila.

Děvčátko probudivši se zaplakalo. Hlubokým tichem pozdní noci ozval se jeho sténavý, žalostný hlas: „Jíst!“

Osmahlá, černovlasá žena sňala děvečku s ramenou a postavila ji na zem. Nachýlivši se k ní, nabádala ji, aby mlčela, že jí přinese něco k jídlu.

Dítě uvěřilo. Skrčilo se ve příkopě u cesty do rudého šátku, kterým je matka obalila, a zvyklo jsouc takovému noclehování a trampotě, čekalo mlčky.

Matka zatím plížila se ku plotu, vyšvihla se, haluze jabloňové rozhoupaly se šelestíce — ale již seskočila na zem a chvátala k dítěti, jež ihned do náruče pojala.

Bylo slyšeti kroky i hlasy; blížily se zezadu.

Žena rychle ohlednuvši se spatřila dvě postavy. Chtěla do vsi — ale před ní stála ve plném světle zlověstná, rudá tabule — pro tu nemohla dále. Hrozilať jí nejvíce. Vpravo od cesty vinul se stezník do polí. — Tím se dala a kráčela chvatně, nesouc v náruči dcerušku, jež chutě pojídala napolo zralé jablko. Matčiny drobné, bílé zuby zabořovaly se také do jednoho. Třetí schovává pro dítě, neboť více jich nemohla natrhati.

II.

Skoro uprostřed vesnice stál statek nad jiné větší a rozložitější. Byla to rychta a hospoda zároveň.

Před širokými vraty kamenné neomítnuté brány vypínala se rozložitá, věkovitá lípa. U železného kroužku, v její

rozbrázděné koře zaraženého, byl na uzdu kůň přivázán a stál tu tiše, s hlavou sklopenou, jako by podřimoval.

Po veškeré světnici panovalo ticho, nikde nesvítily, jen na rychtě bylo dosud živo. Ve prostranné dřevěné světnici seděl u rohového stolu sám rychtář, několik sousedů, kteří všichni napjatě a s patrným respektem pohlíželi na muže proti nim sedícího.

Byl tmavé, skoro brunátné tváře, plných lící, dobrý padesátník, mohutných šedých knírů. Na širokém týle spočíval mu copánek sahající přes červený límec zeleného upjatého kabátce, jehož šosy byly zahnuty a červeně vykládány. Na hlavě k pravému uchu nachýlen byl široký klobouk.

Muž ten po vojansku oděný vypravoval, a všichni naslouchali, jako by vykládal evangelium. „A již jsem ho skoro měl — ale uklouzl zase, šelma prohnaná, jako úhoř. Však mne nezmýlí —“

„Nebude tak zpozdilý, aby na vás čekal. Zaběhne si do jiného kraje —“ namítl rychtář.

„Cože?! Jinam! Tu zůstane, pravím, čeká tu někoho, šelma cikánská! Vyzvěděl jsem, že se vyptával na nějakou ženskou s dítětem — toť že na cikánku. — Však mi neujde. Je to jeden z těch, co mně zabili mého Floriána.“

„Aj — a víte to —?“

„Nemluvil bych jinak — vím. — Ubohý hoch! Šel navštívit strýce, ženina bratra, a tu padl v „babském“ lese mezi ty lotry. Znali ho, že je můj, a proto se naň obořili a do smrti ho utýrali. — Ubožák! Ale zapřisáhl jsem se — jsem povinen bez toho, císařský patent poroučí,“ a tu nazvedl klobouk, „ale já bych udělal ještě více. Na setkání bych je věšel — i — i děti — jak oni mého Floriána!“ Tak vášnivě hovoře zrudl do temna a malá očka pod masitými víčky blýštěla se mu.

„Jak by ne!“

„Není divu! Míti syna zamordovaného —“ přisvědčovali sedláci.

V tom hrklo v hodinách a kukačka pronikavě jednu s půlnoci ohlásila.

Sedláci měli se k odchodu. Ale i muž v zeleném kabátci vstal a bral si široký, tmavý plášť, nedbaje toho, že ho rychtář zdržoval a aby tak pozdě na noc neodjížděl, žádal.

„Musím, musím —“ odbýval ho muž ve vysokých jezdeckých botách, zahaluje se do pláště. „Mám ještě dnes

někam namířeno. Dobrá to díra, tam asi něco ulovím —“ a chopiv se džbánů dopil rázem.

Pak, podav rychtářovi ruku a pokynuv ostatním dosti milostivě hlavou, vyšel ven, provázen jsa samým rychetským.

Sotvaže kůň u lípy břinkot ostruh svého pána zaslechl, vzpřímil hlavu a zafrkal.

Chvilku na to rozešli se sousedé a poslední z nich, jenž bydlel až na konci vsi, viděl pořád před sebou, an vesnicí ven do tiché noci vyjíždí. Viděl ho dobře ve světle měsíčním — pak zpozoroval, že zahrnul vpravo do polí. Podkovy, jichž zvuk až dosud jasně tichem se ozýval, umlkly docela a zanedlouho zmizel také jezdec s očí pozorujícího jej sedláka.

„Čertův člověk! V pravou půlnoc, ve pravé poledne, tomu všecko jedno —“ myslil souseď. „Duchů a strašidel se nebojí, ničeho! A proč by byl krajským dragonem? Kam to jede? Má on zase něco v leči!“ a spokojen, že na jeho místě není, vešel do dvorce, aby poklidně usnul a dobře se vyspal.

* * *

Krajský dragon zatím jel travnatou, polní cestou, jež mu zajisté byla dobře povědomou. Měl na starosti bezpečnost krajiny a staral se o ni pečlivě, svědomitě. V ničem však nevykonával povinnost svou tak horlivě, ba až příliš horlivě, jako v záležitostech cikánských.

Tu byl neúprosným, tvrdým jako kámen. Vykonával svou pomstu na ubohých psancích, z nichž někteří jeho syna, přísnému otci vlastně splácejíce, do smrti utýrali.

Maje klobouk do čela stlačený a ve plášť jsa zahalen, jel krajský dragon Procházka po mezi. Mířil ku zlopověstné samotě, sídlu to všeliké neplechů, již často překvapovati bylo s prospěchem a se zdarem.

Půda o zdání stoupala, až pojednou ocitl se u hlubokého ouvozu, kterým nejednou za dne i v noci jel. Nyní koně zastaviv, za sebe bystře se ohlížel, ale nikde ničehož.

Jen stíny mrakův bylo viděti a vítr po polích se ženoucí slyšeti.

V tu chvíli seděla ve hlubokém ouvoze žena, o které již vypravováno. Odpočívala u cesty za hustým keřem, uspávajíc své nenasycené dítě, sama jsouc utýrána, na smrt

umdlena. Dcerušce nestačila dvě nezralá jablíčka; plačíc žádala více, a bědná matka, již vnitřnosti od hladu se bouřily, litovala, že sama jedno jablíčko snědla a dcerušce ho nenechala.

Těšila ji, uspávala — tu slyš! Podkova cvakla o kámen — teď zas a zase. Někdo se blíží na koni. Ženino srdce prudce zabuchovalo. — Kdo to tak pozdní dobou?

Myslila, že tu bezpečna, že sem živé duše nezabloudí — oh, kletý osude!

A děcka nelze ukonejšiti! Znova zasténalo! Přitiskla mu rukou ústa, ku pláči stahující se, a pohrozila mu temným, třesoucím se hlasem, že si někdo pro ně jde.

V ten okamžik Procházka zastavil v ouvoze koně a sáhl dopředu, kdež měl v holstře bambitky. Jeho bystré, cvičené ucho pojalo ihned slabý, lidský hlas; i naslouchal, pak zajel až k tomu místu, odkud zvuk byl přišel. Viděl jen veliký šípkový keř, kolem něhož metlice a tráva chvěly se v nočním větru.

„Kdo tu?“ zahřměl Procházka.

Ticho.

„Kdo tu! — Střelím —,“ a natáhl ruku, v níž držel bambitku.

„Ach pane — ubohá žena. Zbloudila jsem, se svou holčičkou — má hlad a jsem unavena — tu jsme si odpočinuly. Nechte nás tu, prosím vás, do rána si odpočinouti!“

„Pojď ven — dám ti chleba, nasytíš dítě —,“ pravil Procházka mírnějším hlasem.

Chleba! chleba! mocné, čarovné slovo!

Z černého stínu povstala žena, nesoucí v náručí děcko. Přiblížila se váhavým, nejistým krokem. V ouvoze bylo šero, takže jezdec cizí ženě nemohl dobře se do tváře podívat, aniž ona jej ve plášti zahaleného mohla rozeznati.

Ona hleděla naň plna nedůvěry a strachu, on pak na ni klidně, zkoumavě.

Zpod pláště vynořila se po druhé ruka, která před tím střelnou zbraní hrozila, a ta podala z plátěného vaku kus chleba, který Procházka s sebou na své potulky širým krajem vždycky nosil.

Žena sáhla dychtivě po jídle, a poděkovavši z temna, dala kus dítěti a sama také požila.

„Odkud jdeš?“ ptal se mírně Procházka.

„Ze — Slezska —,“ odtušila nejistě žena.

„A — kam?“

„Tady — za Náchod — zbloudila jsem.“

„Nu tak pojd' se mnou, ukážu ti pravou cestu.“ —

„Ach pane, milostpane, děkuju tisíckrát za vaši dobrotu — ale sotva na nohou stojím — ráda bych si tu odpočinula — teď když jsme se najedly — dobře bychom spaly —“

„Je tu nebezpečno — jen pojd'. Pojedu zvolna. Odtud nedaleko je dvorec, tam můžeš pohodlně přenocovati.“

Ženě bylo pořád nevolno, jakýsi strach ji napadal. Vymlouvala se poznovu.

„A teď dost!“ zahřměl pojednou Procházka. „Myslíš, ty havěti cikánská, že jsem tě proto nakrmil, abys mohla lépe utíkat? Ne, ale proto, abys mi cestou nepadla — nuže hajdy na cestu, před koně! Bambitku vidělas!“

Žena již vykřikla. Teď poznala, do jakých rukou padla. Kolem ní spásy — sklesla na kolena a sepjatýma rukama prosila krajského dragona, aby ji pustil a neodváděl. „Otce mně zabili a také bratra — ach, smilujte se nade mnou.“

„Dobře na ně, dříve nebude pokoj, pokud nebudete do posledního pobiti.“

„Ach mé dítě, ubohé dítě, ono nic neudělalo, jako já —“

„S tím mně nechod'!“ rozkřikl se Procházka. „Florián také nic neprovinil, a přece jste ho zabili —“

Cikánka ovšem tomu nerozuměla a žadonila dále.

„A proč sem chodíš, když víš, že je zákaz —“

„Hledám muže —“

„Jak se jmenuje?“

„Janáč.“

„Ej — Janáč?! A tys toho chlapíka žena a to jeho dítě. To se mi podařilo! Vzhůru, a teď ani slova!“ To poručil tak, že nebylo žádné odmluvy, žádné odvahy, aby déle prosila. Povstala; nohy se jí třásly. Dceruška sotva před tím ukonejšená plakala znova, a teď strachy.

„Zpátky, obrať se, na silnici —“ poručil Procházka. Ouvozem dolů ku hlavní cestě mířila cikánka bédná krokem mdlým, vrávoravým. Vedle ní cupala dceruška, kterou již unésti nemohla. Za nimi na koni jel krajský dragon vesel a spokojen, že se mu dnes tak výborně dařilo. Hlava mladé cikánky sklesla na prsa. Hrozná myšlenky ji napadaly. Ten dragon zná jejího muže. Jak ho poznal? Snad ho také chytil,

snad už Janáč... A před očima kmitla se cikánce červená, zlověstná tabulka, vedle ní čekán a na něm černovlasý, oběšený Rome!

III.

Druhého dne časně zrána šel jeden hlas Náchodem, že v noci přivedena cikánka s dítětem a že sedí v šatlavě.

Zvědaví se tam hrnuli, aby nešťastnou spatřili.

„Ta bude první na justici.“

„Dobře jí, jeť čarodějnice a hadačka jako všechny.“

„Celé vsi očarovala dobytek.“

„Ano, v Radechové — krávy místo mléka krev dávají.“

Tak a jinak mluvili toho dne po městě, doma za stolem, na ulici, před šatlavou. Bůh ví, kde se těch řečí nabralo a v nich tolik podrobností.

Zatím sešlo se v radní síni městské právo, soudcové, před nimiž Cecilia měla státi.

Písař již předkem psal si hlavu protokolu a zároveň dobře naslouchal, o čem páni sousedé a soudcové vespolek rozmlouvají.

„Sessio die „5a“ sept. 1722. Za aktuaria urozeného pana Jana Housenky, za purkmistra pana Jana Kamenického, města primasa —“ tu zastavil skřípající pero, neboť zrovna vedle něho konšel Tobeš vypravoval: „Dítě nechce od sebe dáti, bránila se jako lvice, když jí holku brali. Inu, můj bože, je přece člověk a matka!“

„Věřte mi, sousedé, dnes tu nerad jsem. Takhle chlapa cikána, paliče a zloděje, — vezmi ho rohatý — ale co s ženskou! A dnes po prvé ten přísný zákon!“ — mínil soused Zlúna.

„Ten Procházka ve své horlivosti nás bude neustále molestírovati. Jako kat je na cikány. Zajaté vyrval on dítě a šmýkl jí do šatlavy, div nesklela —“

Vtom rázem všichni umkli, neboť do soudní síně vkročil krajský dragon, dráb a s ním cikánka.

Ranní slunce, padající oknem do světnice, ozářilo plným světlem její statnou, vzrostlou postavu nyní přimějí stojící než v noci, kdy jí značné břímě tížilo. Nespala celou noc a soužila se. Bylo to na její osmahlém líci viděti.

Černé jiskrné oko nějak potuchlo, úzkostlivě hledíc po pánech soudcích, kteří se na svá místa usadili. Nebyla bázliva, než vzali jí dítě, a proto byla zkrušena. Nelekala se

o sebe, ale pro svou dcerku, nevědouc co s ní počnou. Slyšela a přesvědčila se, že tolik ukrutností spáchalo se až dosud na cikánech; proč by také nevymstili se ti páni na nevinném dítěti?

Nastal výslech.

Pověděla, že se jmenuje Cecilia.

„Kolik máš let?“

„Nevím, my let nepočítáme.“

Konšel Tobeš hádal, že je tak třicátnice.

„Jsi vdaná?“

„Jsem Janáčova žena.“

„To je prosím ten pověstný Janáč, co nedávno z Hradce uprchl —“ podotekl dragon Procházka.

Cecila si oddechla. Muž její žije!

Pan aktuár počal znova.

„Vědělas, že nejste a nebudete v Čechách trpěni, že sem odjinud nesmíte přicházet?“

„Slyšela jsem, že nás stiháte.“

„Šlas přes hranice, vidělas tabulku a přece jsi se nevrátila.“

„Neumím čísti a pak jsem šla za mužem — k vůli děcku. Těžko jsem je živila a sebe také.“

„Tys byla s mužem umluvena. Proč on sem chodil?“

„Nevím; nikdy mně nepovídá, co chce a zamýšlí.“

„Zapíráš. — Víš-li, jaký trest ustanoven cikánům, kteří odjinud do Čech přicházejí?“

Pokynula slabě hlavou, pak hleděla do země. Aktuár sáhl po nějakém archu tištěném, a hledě do písma a pak přes kované brejle na cikánku, mluvil zvolna, důrazně:

„Dříve byla každému cikánovi ustanovena šibenice, cikánce uříznutí pravého ucha, metlou vymrskání, a byla ze země vyhnána. Ale nejvyšším patentem J. M. C. a Král. loni vydaným trest ten nyní je ostřejší a dle toho,“ a tu se k právu obrátil, „navrhuji, aby Cecilia Janáčová, cikánka, byla trestána smrtí provazem, dítě pak její aby dáno bylo do obecního špitálu na křesťanské a mravné vychování —“ Cecilia sebou trhla, zbledla a rty ztratily barvu.

Na okamžik nastalo hluboké, trapné ticho, až výkřik, bolestný výkřik cikánčin je přerušil. „Mé dítě, mé dítě! — Milosrdenství! Smilujte se!“ Soudcové sestoupili se a polohnas spolu rozmlouvali. Cecilia přistoupila blíže a sepjatýma rukama pro pět ran Krista Pána několikrát prosila, aby pánové se nad ní a nad dítětem smilovali. Žalostný

pláč přerýval její slova. Dráb ji okřikl, aby mlčela; než ona jako by neslyšela, přistoupila až k samému stolu, ruce spínajíc a žadoníc.

Na pokynutí aktvárovo dráb ji ne příliš šetrně dále odvedl. Procházka, stoje stranou, pokyvl hlavou, slyše návrh rozsudku a ve tváři jeho nejevilo se ani dost málo nějaké hnutí litostivé.

Soud se radil, ač velkého rozvažování tu nebylo třeba. Patent jasně a určitě nařizoval, co by bylo činiti, ale konšel Tobeš věděl polehčující okolnosti a navrhoval umírnění.

Že však Cecila nemohla se upokojiti a pláčem i prosbami vzácné pány obtěžovala, vyvedl ji dráb na pokynutí aktvárovo ven, do šatlavy. Tam teprve na ni hrůza padla.

Usmrtí ji, a ona již své dítě nespátří, nikdy — nikdy — ono zůstane tu mezi těmi ukrutnými, bezcitnými, kteří mají všechnu moc — a zničí je také. Na chodbě slyšeli, jak běduje, pláče a dítě své volá a sobě ho žádá — až bylo úzko poslouchati.

V radní síni přijali soudcové návrh, ale zároveň uvedeny všechny polehčující okolnosti, které by hrozný trest cikánčin mohly zmírniti. Rozsudek s nutnými listinami téhož dne zaslán do Prahy, aby ho královská apelací buď potvrdila nebo změnila.

Co zavinila Cecila? Proč byla odsouzena? Že byla cikánkou, že šla za mužem, aby dítě své a sebe lépe opatřila. Za to ta muka a trest.

Tak dále se počátkem onoho století, jež „filosofickým“ se nazývá.

* * *

V šatlavě, ve které cikánku Cecilu věznili, bývali před tím vždycky cikáni zavíráni, a vždycky se k ní množství lidu přihrnulo, kdykoliv jednoho z bludných synů Dalekého Východu přivedli.

Pak o něj však nedbali, až do té doby, kdy měl býti potrestán. Smýšlení obecné schvalovalo kruté prostředky užívané, aby země hnědých tuláků byla zbavena, a proto nejevili se žádným z nich účastenství, kdykoliv byl lapen.

Jinak bylo s Cecilou. Tentokráte byly to ženy, hlavně matky, které na ni zcela nezapomněly.

Lidskost nedá se udusiti a pronikne všude i proti dáv-

ným předsudkům a obecnému tvrdému smýšlení. Láska spasí společnost.

Zákonové se mění, láska zůstává, onať nejvyšším zákonem všech, nad nějž není lepšího. — Neutajilo se, že mladá cikánka má dítě, hezounké děvčátko, jež jí vzavše do nemocnice staré, mrzuté dozorkyni na péči dali. Proslýchalo se, jak to děvčátko je milé, líbezných, černých očí a jak po matce volá a pláče.

I šla se nejedna sousedka na cikáně podívat, aby si je zblízka prohledla, a každá skoro odcházela potvrzujíc, co byla o něm slyšela, a plna lítosti nad jeho osudem. O matce pak, cikánce, vypravovali, jak pro dítě své truchlí i pláče. Kdykoliv žalářník k ní vstoupí s jídlem, prosí ho, aby jí přinesl malou Agatu, dává mu zlatý penízek, co jí na hrdle visí; číhá u zamřežovaného okénka, až by zahledla některého z „pánů“, a tu jme se naň volati a prositi, aby se za ni přimluvil a dcerušku jí vymohl.

Žalářníka pak, když prosení je marno, ptá se do únavy, je-li dítě její zdrávo, co dělá, kde je, a není-li u zlých lidí, ano ve svém strachu, jaký jen hluboká láska vzbuzuje, leká se, že dceruška snad také bude zahubena.

A opět prosí, žebře, aby ji aspoň mohla na chvílku spatřiti, s ní promluvit, vždyť beztoho tu dlouho nebude. Málof se ubohá těšila, že v Praze jí milost udělí.

To všecko proniklo do města a vypravovalo se s mnohými dodatky, jež tentokráte snad na škodu nebyly, budíce soustrast s nešťastnou Cecíliou.

A tak se stalo, že „páni“ na domluvu hlavně svých manželek se smílovali a Cecile dítě do vězení pustili, ovšem jen na čas, nebo v šatlavě s ní nesmělo přebývati.

Mdlé oči cikánčiny zahořely prudkou radostí, když dítě své po několikadenním rozloučení spatřila, a ta žena, která v koutku své smutné komůrky s hlavou nachýlenou, jako mdlá a zdrcená po celé hodiny sedala, vyskočila jako srna a vrhla se vášnivě na své dítě, líbajíc je a k sobě vinouc.

Malá Agata dala se napoprvé do pláče a odvrátila svou černovlasou hlavičku. Snad jí bylo líto, že matka po tolik dní k ní se nehlásila, že ji nechala mezi cizími a ne dbala jejího pláče a volání. Brzo však ustala plakati, a majíc ještě hnědé tvářičky od slzí mokré, přitiskla je na věrná ňadra mateřská.

Ubohé, nevinné děcko!

Nevědělo, co matce nastává, co jemu hrozí. Nevědělo, co smrt a co potupná smrt na šibenici.

Jaké to bylo zase loučení na večer! Agata nechtěla od matičky a jen lstí a přemlouváním dostali ji odtud se stařenou, která si pro ni přišla.

Tak to bylo nyní každého dne.

Dopoledne těšila se Cecilia, že odpoledne jí přivedou děcko, s nímž se potěší až do večera. V noci pak málo spala, vzpomínajíc na ně a na vzdáleného muže. Tu často plakala a sklíčenost veliká napadla jí mysl, když vzpomněla, že co nevidět už snad přijde rozsudek, jenž jí ohlásí — smrt.

Co bude z děcka? Kdyby aspoň muž se zachoval, ten by dítě své tu nenechal a zachránil by je. Ale o něm ani stopy ani slechu. Byly to dlouhé, trapné noci, byly to dny dlouhých dopolední a krátkých odpolední, plné obav, radostí s děckem a zase trudu a žalu.

Tak to chodilo až do konce měsíce, kdy pojednou Cecilu zavedli do radní síně, a tam jí ohlásili, kterak nejvyšší královská apelací v Praze, uvažujíc, že Cecilia, cikánka, po prvé byla chycena a že právo městské uvádějíc mnohé polehčující okolnosti za ni se přimlouvá, ustanovuje a vykonati poroučí, aby „opáčená“ cikánka Cecilia byla pod justicí mrskána, pak jí pravé ucho bylo uříznuto a ona až na hranice byla dopravena a ze země vyvedena byla.

Aktuár zamlčel se, aby okuláry sobě pošoupl. V tiché světnici bylo slyšeti hluboký, chvějící se povzdech, an se dral z prsou Ceciliných. Bledá tvář její nyní se poněkud zaruměnila. Byl jí život darován — ale srdce jí dosud sotva se ozývalo a prsa svírala se úzkostí a strachem nad tím, co snad nyní uslyší.

A již ozval se zase ten hrozný, drsný, jednotvárný soudcův hlas.

„Dítě pak budiž cikánce vzato a s ním naloženo, jak o tom ve prvním rozsudku bylo usneseno.“

Více Cecilia neslyšela.

Zakryla sobě rukama tváře a plakala usedavě. Na ucho, potupné mrskání u šibenice úplně zapomněla.

Ale Agatku navždy opustit!

* * *

Rozsudek měl ihned druhého dne vykonán býti. Cecilia, sotvaže poněkud se utišila, prosila, aby jí dítě na dnes

déle povolili, beztoho že je to naposledy, v čemž jí také vyhověno. Dítě o ničem nevědělo, netušilo, že mu nastává odloučení od matky, a to navždycky, a proto ptalo se jí, proč tolik pláče.

Den minul Cecile letem a než se nadála, zjevila se stařena a čekala. Cecilia nemohla se ještě pořád rozloučiti. A když jí připomenuto, že již čas, prosila ještě jen o chvíli, okamžik, prosila stařenu, aby nad ubohým dítětem se smílovala a s ním dobře jednala.

V žaláři se setmělo, jen okénkem dral se slabý pruh světla na žalostné skupení loučící se matky a děčka. Již přišel dozorce a také stařena nutkala. Ještě jedno objetí, jedno políbení.

* * *

Druhého dne záhy zrána vyvedli Cecihu za město na vršíček, tam kde stála příšerná „spravedlnost“. Pozdě odpoledne pak stanuli na samých hranicích českokladských muž a žena, krajský dragon a cikánka. Cecilia bez turbanu, majíc hlavu zavázanou černým šátkem, jenž zakrýval jí ránu při pravém spánku, kdež jí z ucha zůstal jen krvavý pahejl. Byla bleďa a třásla se zimnicí. Proti ní na koni seděl Procházka s tváří zamračenou.

„Darovali ti život,“ mluvil přísně — „nezasloužilas toho — teď jdi, ale neopovažuj se hranici zpět překročit. Vrátiš-li se, stane se ti bez milosrdenství jako tomuto!“ a ukázal na čekan opodál stojící, kdež visela mrtvola cikánova.

Cecila pohledla směrem, kam ukazoval, pak upřela své mdlé oči vpřed do Čech, kdež musila zanechat, co jí bylo nejmilejšího.

„Hajdy — už jdi a nezdržuj mne!“ rozkřikl se Procházka. Učinila tak mlčky a kráčela k lesu, jenž už rozkládal se na slezské půdě.

Procházka hleděl za ní. Uviděl ještě jednou obrátivší se bleďou její tvář — pak zmizela ve stínu lesním.

Dragon obrátil koně a jel zpět k městu.

Slunce zapadalo. Kolem justice stálo několik zvědavých výrostků, kteří se přišli podívat na cikánčino ucho přibité na trám šibenice. Tou dobou také sklapl městský písař velkou knihu, do které právě byl dnešní vydání zapsal, a sice:

Za ucha uříznutí	2 zl. 24 kr,
mrskání	— „ 75 „
za vyhnání a vyvedení za hranice	1 „ 48 „

a pak zamumlal:

„Co ta luza stojí peněz!“

IV.

Nadarmo se Cecila o své dítě nelekala.

Stařena, již Agatka svěřena, byla žena durdivá a mrzutá. Neměl by se jiný svěřenec u ní dobře, neřku-li takové bídné cikáně!

Agata první dny plakala pro maminku a stará Bérová nejen že jí nekonejšila a netěšila, ale hrozbami, ano bitím nutila nebohé děcko, aby neplakalo. Přísností svou tolik dokázala, že mladá cikánka se jí bála jako ohně, že se před ní nedala do pláče a raději někam do koutka zalezla, kdež si jí nikdo nevšímal.

Měla dost hladu a šatečky, jež jí paní Tobšová pořídila, scházely, protože jich za celý čas nemohla vyměnit. Bérová starala se více o svou kočku; o cikáně dbala jen tolik, aby hladem nezemřelo.

Dítě až dosud nezažilo žádného pohodlí, ani když bylo u matky. Ale teď vedlo život horší než cikánský. Dříve aspoň nedostatek mírnila, oslazovala láska matčina, dříve časem zasmála se na ni radost.

Teď mělo jen strach a za píseň matčinu peskování mrzuté stařeny.

Tak zvolna míjeli podzimní dnové. Ve městě na Agatku skoro zapomněli, anať Bérová nikam ji nepouštěla.

O Cecile nebylo ani zmínky. Zato proslechlo se, že asi za týden potom, co odešla, zahledli v lese „Montací“ cikána. I učinili na něj honbu, vrátili se však s nepořízenou. Když se o tom Procházka dověděl, pravil: „To byl Janáč. Toho takhle nikdy nedostanete. Na něj se musí zchytra. — Zajisté, že to byl Janáč — šel si pro dítě.“

Ale potom už nebylo o cikánovi a o cikánech vůbec ani zmínky. Zajisté patent dobře účinkoval. — Podzimní deště minuly, země utuhla; uhodily kruté mrazy. Na cikána, jenž se v lese u města ukázal, všichni zapomněli až na Procházku, který neustal po něm se tázati a slídit. Domníval se přísný dragon, že to Janáč, jenž zaslechnuv o osudu své ženy

a svého dítěte, zajisté dosud někde se tu skrývá až do vhodné chvíle, které by dceru svou unesl. Ale Procházkovi zmizela všechna stopa. Zdálo se, že cikána v pohraničné krajině není, než pronásledovatel jeho tomu nevěřil. Pátral po něm v sousední krajině na nedalekém Policku, kde bylo dost lesů a skal, poskytujících přístřeší a dobrého útulku.

Tak jednou v listopadu vrátil se odtud do Náchoda, a sice s důležitou novinou.

Vypátral a vyzvěděl, že u Police ve vsích, jmenovitě na několika samotách zahledli ne cikána, ale cikánku. Byla prý ještě mladá, ale velmi hubená, a šaty již měla tuze sešlé. Proti tuhým mrazům měla jen vyrudlý, červený šátek valně prořídlý a děravý.

Ukázala se jen asi třikráte na samotě, kdež se jí velmi lekli a bojíce se, aby jim neučarovala nebo jinak neuškodila, dali jí, čeho žádala, jídla totiž. Pak opět zmizela a zase ji viděli a vždycky zmizela v lese, ve skalách.

Procházka se tuze zlobil, že ji pustili a nestíhali, a byl by se dal za ní hned, ale bylo mu navrátiti se do Náchoda s jiným důležitým raportem.

Vracel se, mysle jen na cikánku.

Že se opovážila!

Sotvaže však do města přijel, byl překvapen jinší novinou, nežli kterou on nesl.

„Cikáně zmizelo. Někdo ho Bérové včera v noci ukradl —“ to bylo první, co slyšel, jakmile s koně sestoupil.

„Dobře tak, teď ji spíše dostanu. Nemýlil jsem se, byla to Cecila, vrátila se pro dítě,“ pravil klidně a pak jal se na všechno vyptávat. Mimo jiné dověděl se, že před několika dny navečer ploužila se nějaká cizí ženská pod okny staré Bérové a tu že za chvíli obcházela, pak když se už po ní ohlíželi, zmizela.

Procházka si vzpomněl, že to bylo dva dny po tom, co cikánku za Policí naposled viděli.

Nebylo pochybnosti: Cecila zajisté již delší dobu obcházela, vyzvíдалa, a to tak obratně, že nikdo ničeho nepozoroval. Včera pak navečer vklouzla do dvorečku, dala se zavřítí a pak vkradla se do domu, vynesla z komory, v níž Agatka v koutku na bídném lůžku líhala, svou dceru a vyšla, jsouc nepozorována ven, a to tím spíše, poněvadž noc byla tmava a větrna. Zámky jí nepřekážely: mělať komora jen petlici, a dvířka vedle vrat byla zavřena příčným malým břevnem, jež ona snadno mohla odšoupnouti.

Stará Bérová, nestarajíc se o dítě, zpozorovala teprve pozdě ráno, že cikáně zmizelo. Nežli to na městském úřadě oznámila, nežli tam příhodě té dost se vynadivili, uplynulo bezmála dopoledne, a za tu dobu mohl ten, kdo dítě unesl, hezký kus země uběhnouti.

Pak vyslali dítě a zloděje hledat, a vyslaní do té doby, kdy Procházka přijel, se ještě nevrátili. Dragon zlobil se velice pro tu liknavost a věděl napřed, že pronásledovatelé se vrátí s nepořízenou. Tak se i stalo. Jeden z nich, přišed brzo potom, oznamoval, že se dal směrem ku hranicím a tu že se cestou pilně vyptával, ale marně. Nikdo neviděl žádné podezřelé osoby, jež by děvčátko nesla. A takovou zpívali také ostatní, kteří se později navrátili.

„Čeká to na mne!“ zahučel Procházka, kroutě si šedivé kníry.

* * *

Přes noc napadal sníh a ráno pak byl třeslutý mráz. Procházka vydal se na cestu a dopoledne ještě, dojev do Police, jal se pátrati. V městě samém mnoho se nedověděl. I došel si odpoledne ven do myslivny u lesa a blízko skal stojící. Myslivec mu také málo pověděl. „V tom božím dopuštění a za toho mrazu nepouštím se ani já ani můj příručí do skal, a zvláště jak teď sníh napadal. A kdo by tam také vydržel, nanejvýše ona, cikánka — ale sama! Není možná! Myslí bych, že odešla za hranice.“

Procházka však kroutil hlavou.

Poněvadž se zatím připozdilo, zůstal v myslivně na noc, ráno pak provázen jsa myslivcem vydal se do „hluboké rokle“, o níž myslivec pověděl, že tam prý všeliká luza leckdy se ráda ukrývá. Příručí je vedl. Studený vítr vanul, a les smutně, z hluboka vzdychal. Sněhu nebylo mnoho. Kolem bylo pusto, mrtvo. Myslivec zapínaje úžeji svůj krátký kožich, zastavil se a pravil:

„Podívejte se, jak je kolem — nikde ani ruchu, i vránu sotva viděti — jak by člověk!“

„Snad se nemýlím. Přisvědčil bych vám, že cikánka ušla za hranice, ale abych vám pravdu pověděl, našel jsem cestou sem a u Náchoda tu tam znamení, rozumíte, cikánská znamení.“

„A rozumíte jim?“

„Tak trochu — a znamení není dávno — proto domnívám se, že v okolí se ta černá havěť zdržuje.“

„Stopy ve sněhu nenajdeme — takový vítr! Brr — až do kosti ten mráz se dere.“

Cestička, ovšem zasněžená, nížila se nyní kvapně a ztrácela se mezi vysokými pískovcovými skalami. Křoví a stromy mezi nimi stojící byly obaleny sněhem.

„Teď jsme v rokli,“ volal příručí. Byla to hluboká kotlina, vlastně nevelký důl, kolem dokola různě rozestavenými skalami nejděivnějších tvarů obklopený. Bylo tu pusto, a smutně dolehal sem víchř, hvízdající mezi ohromnými balvany.

„Sem ze vsi málo kdo zabloudí,“ vypravoval myslivec. „Je to prý ‚smutné‘ místo, v němž není radno pomeškati. I my sem zřídka zabloudíme, leda tak na lišku nebo na jezevce. Tady nic nebude.“

„Leda v ‚doupěti‘. Nebude-li tam ničeho, tak jsme šli nadarmo,“ pravil příručí.

Zanedlouho stanuli ve skupině obrovských skal, mezi nimiž byl dosti pohodlný otvor, vedoucí do nevelké jeskyně. Procházka tam vešel; sotva však že vkročil, vykřikl.

Myslivci vstoupili za ním. Děsná podívaná!

V koutě na loži z listí a mechu vystlaném ležel mladý cikán v rozedraném šatě. Byl mrtev.

Před ním byla nevelká hromádka vlhkého roští na půl uhořelého. Po boku cikánově u studené skalní stěny krčila se ženská postava, chatrně oděná, tisknouc ve stuhlých rukou k nadržům malé děvčátko zabalené do starého červeného šátku.

„Také mrtva i dítě —,“ zahučel Procházka, dívaje se nebožce do tváře. Pak prohlédl sobě mrtvolu cikánovu.

Mužové vyšli ven. Krajský dragon byl neobyčejně vážný, ba zachmuřený.

„Celá rodina —,“ vykládal venku myslivcům. „Ten cikán je Janáč, znám ho dobře a jak jsem se přesvědčil, je na těle všecek potlučen. Někde ho zbili, nebo někde sletěl a nemohl dále. Tu ho žena ošetřovala a unesla dítě — však jste viděli tu mrtvou holčičku. Pro svého muže nešla za hranice a čekala, až se uzdraví. On ale nemohl asi z místa a tu je překvapil mráz.“

„Včera asi byli ještě živi. Cikánka chtěla zatopit, ale nešlo to. Mokrý dříví nechytlo — ubozí lidé! Tak zemřeli — pospolu.“

„Má aspoň své dítě,“ pravil Procházka. „Kdož by to řekl! Cikáni! Myslíl jsem, že to ani praví lidé nejsou, ta-

koví divochové. A hle, ta cikánka! Jaká to žena, jaká matka!" Kdo ta slova slyšel, řekl by, že to není Procházkův hlas, že to není Procházkova tvář.

Mužové odešli z pustiny, aby v městě vše oznámili a mrtvoly dali odnésti.

Kolem skal hučel a nařikal vítr, sháněje před sebou kotouče sněhové, a ukládal vysokou závěj přede vchodem mrazivé jeskyně, v níž zahynuly děti dalekého, slunného Hindostanu.

A přece jim bylo lépe, než aby potloukali se světem plachou, štvanou zvěří, od sebe odloučení, po sobě toužící.